

[Albrechtsen]

Jeg har et par kommentarer til det dagsordensforslag, som socialdemokratiet har fremsat. Jeg lyttede med interesse til hr. Lasse Budtz' synspunkter vedrørende sikringen af den politiske kontrol. Hr. Lasse Budtz' forklaring på, hvordan vi skulle sikre den politiske kontrol, var efter min opfattelse højst utilfredsstillende. Hr. Lasse Budtz ville ikke give tilsagn om, at vi med sikkerhed kan regne med, at der er et flertal for, at vi får disse konceptforslag forelagt til godkendelse i folketinget, inden der træffes beslutninger i NATO. Sådan måtte jeg fortolke det, selv om hr. Lasse Budtz tilkendegav, at der burde være en øget politisk kontrol. Det synes jeg er skuffende, men vi vil selvfølgelig fortsat gerne også sammen med socialdemokratiet forsøge at få den politiske kontrol forøget.

Jeg hæftede mig ved, at forsvarsministeren ikke kunne give tilsagn om noget som helst i retning af en egentlig politisk og parlamentarisk kontrol. Det overrasker mig ikke, men det er sørgeligt endnu en gang at måtte konstatere det.

Dernæst vil jeg sige noget med hensyn til den socialdemokratiske dagsordens indhold. For det første drejer den sig ikke om det problem, som er til debat her i dag, og den giver ingen garanti for, at der reelt bliver gjort noget ved f.eks. de problemer, som hr. Lasse Budtz også har været inde på, nemlig tidlig anvendelse af atomvåben osv. Den pålægger ikke regeringen noget som helst i retning af at sikre disse ting. Det er realiteten i det.

For det andet må vi, sådan som den faktiske udvikling er i NATOs doktriner, i dag kunne konstatere, at det, som står i dagsordenen, faktisk er forkert. Vi kan ikke i dag med sikkerhed sige, at NATO er en forsvarsalliance af defensiv karakter. Det er muligt, at noget sådant kunne sikres, hvis der var den politiske vilje til det, hvad der beklageligvis ikke for nærværende er, men som det står i dag, er teksten i dette dagsordensforslag indholdsmæssigt forkert. Jeg kan derfor sluttelig meddele, at VS vil stemme imod det af socialdemokratiet fremsatte dagsordensforslag.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Lasse Budtz (S) (se foran)
vedtoges med 110 stemmer mod 20 (SF og VS).

Hermed var følgende forslag bortfaldet: Forslag om motiveret dagsorden af Pelle Voigt (SF) og Albrechtsen (VS) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Fjerde næstformand (Ole Vig Jensen):

Jeg skal her udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.15.

Mødet udsat kl. 12.09

Mødet genoptaget kl. 13.15

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 3:

Forslag til folketingsbeslutning om øget parlamentarisk-demokratisk kontrol med Danmarks deltagelse i NATO.

Af Albrechtsen (VS) og Anne Grete Holmsgård (VS).
(Fremsat 8/2 84).

Forslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

I forbindelse med enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde skal regeringen i henhold til loven om udenrigspolitik nævn rådføre sig med nævnet, hvor man som bekendt også har til opgave at drøfte sager, der er af betydning for landets udenrigspolitik, og skal modtage oplysninger fra regeringen om udenrigspolitiske forhold.

Det er fortsat regeringens opfattelse, som den er kommet til udtryk ved besvarelse af et spørgsmål, der minder om beslutningsforslaget, nemlig den 23. november 1983 her i folketinget; at det udenrigspolitiske nævn er et velegnet forum for drøftelser og orienteringer om sådanne væsentlige sikkerhedspolitiske emner, som behandles på møder i NATO.

[Forsvarsministeren]

Regeringen finder, at nævnet fungerer fuldt ud tilfredsstillende, idet det giver folketinget indsigt i sikkerhedspolitiske sager af væsentlig betydning, samtidig med at regeringen har lejlighed til at rådføre sig med folketinget. Det forekommer mig derfor ikke, at der også er behov for at inddrage folketingets forsvarsudvalg i behandlingen af sikkerhedspolitiske emner i relation til NATO-møder, sådan som forslagsstillerne ønsker det i henhold til de to første punkter i forslaget til folketingsbeslutning.

Forsvarsudvalget er, som det fremgår af bemærkningerne til den nuværende lov om forsvarets organisation, stedet for orientering om forswarets status og anskaffelsesplaner, altså om grundlaget for og konsekvenserne af større forestående beslutninger, der vedrører forswarets forhold, og ikke egentlige sikkerheds- eller udenrigspolitiske overvejelser.

Det tredje punkt i forslaget synes overflødig, da udenrigspolitisk nævn rent faktisk bliver orienteret før NATO-møder, hvor principielle spørgsmål af sikkerhedspolitisk karakter forventes at komme til drøftelse. Ifølge fast praksis orienteres nævnet ligeledes efter alle ministermøder om hovedindholdet af de stedfundne drøftelser og de beslutninger, der er truffet, og det vedtagne communiqué tilsendes også nævnets medlemmer.

Den praksis vil jeg naturligvis fortsætte for så vidt angår de møder i NATO, hvor jeg selv deltager. Og jeg kan i den forbindelse erindre om, at nævnet jo blev informeret forud for Montebellobeslutningen om reduktion af NATOs nukleare lager med 1.400 sprænghoveder i efteråret 1983.

Ved bedømmelse af opgavefordelingen mellem udenrigspolitisk nævn og forsvarsudvalget bør det i øvrigt tages i betragtning, at der i henhold til loven er pålagt medlemmerne af nævnet en særlig tavshedspligt, hvilket muliggør forelæggelse af sager af fortrolig karakter. Dette er som bekendt ikke tilfældet for medlemmerne af forsvarsudvalget.

I bemærkningerne til forslaget til folketingsbeslutning fremdrages et konkret eksempel på, at den danske regering – og det vil i det konkrete tilfælde sige den tidligere regering – efter forslagsstillerens opfattelse har givet tilsagn om væsentlige NATO-beslutninger under tilsidesættelse af det parlamentariske demokrati.

Det tilkommer i og for sig ikke denne regering at gå ind i nogen diskussion om den parlamentariske proces i den pågældende periode. Det er imidlertid min opfattelse, at folketinget eller nævnet løbende er blevet holdt underrettet om alle relevante beslutninger vedrørende modernisering af NATOs taktiske atomvåben.

Sammenfattende kan jeg sige, at den eksisterende form for parlamentarisk kontrol med Danmarks deltagelse i NATO-samarbejdet efter regeringens opfattelse virker tilfredsstillende og efter hensigten, og regeringen kan derfor ikke støtte det foreliggende forslag til folketingsbeslutning.

Søgaard (S):

Socialdemokratiet er enig med forslagsstillerne i, at vi i princippet må have den størst mulige åbenhed og den bedst mulige parlamentariske kontrol med beslutninger i forbindelse med vores deltagelse i NATO-samarbejdet.

Vi er altså enige i princippet om en større åbenhed og en så god kontrol som overhovedet muligt. Nu er det jo ikke sådan, at der ikke har været kontrol op igennem årene, som det vil fremgå af en lang række af de debatter, der har været i denne sal foranlediget både af nu repræsenterede og andre partier, og de har været medvirkende til, at vi har drøftet en lang række emner på dette område. Men vi vil gerne være med til at vurdere og diskutere dette her.

Det er også sådan, at udviklingen på det sikkerhedspolitiske område har været medvirkende til, at der er kommet mere interesse både i befolkningen og hos politikerne for dansk sikkerhedspolitik. Bare tilbage i 1960erne og for så vidt også i starten af 1970erne var der måske en gang hvert halve år herinde om disse forhold, hvor vi nu har offentlige debatter, jeg havde nær sagt 2-3 gange om måneden om disse emner her, og dette indicerer i sig selv, at man på én lang række områder må vurdere, om det er de mest hensigtsmæssige forhold, der eksisterer her.

Men der er to ting, vi er uenige med forslagsstillerne om. Forsvarsudvalget er ikke et organ, som, om jeg så må sige, kan dyrke fortrolige forhandlinger, og derfor kan det ikke, som man her peger på, være det, der

[Søgaard]

skal bruges som organ for en sådan drøftelse, for det altid vil kunne ske, at en minister, der kommer og taler om disse ting i forsvarsudvalget, kan få stillet spørgsmål, som han ikke vil kunne svare på af fortrolighedsmæssige årsager. Det må først og fremmest være udenrigspolitisk nævn, som jo har tavshedspligt, der er det organ, hvor man kan drøfte disse ting uden at krænke hverken vore egne eller NATO-partners eventuelle hemmeligheder.

Houe (KF):

Det konservative folkeparti kan tilslutte sig de af ministeren fremsatte synspunkter. Vi kan ikke tilslutte os beslutningsforslaget.

Sønderby (V):

Venstre er tilfreds med den fordeling, der er af opgaverne i forsvarsudvalget og det udenrigspolitiske nævn. Vi kan derfor tilslutte os forsvarsministerens svar, og vi er enige med ministeren i at afvise beslutningsforslag nr. B 3.

Thoft (SF):

Gang på gang viser det sig, at hverken udenrigspolitisk nævn eller forsvarsudvalget er orienteret om væsentlige beslutninger; snart er det lyttesløjfer for USA under Store Bælt og Øresund, snart er det anlæg på Færøerne og i Grønland, som ingen har noget kendskab til, snart er det amerikansk personale på flyvestation Karup eller oprettelse af et nyt NATO-krigshovedkvarter tæt ved Viborg. Ofte får vi først disse ting oplyst år – somme tider årtier – efter at aftalerne er indgået.

Jeg synes derfor, det er et både godt og solidt forslag, VS har fremsat; det viderefører bare den praksis, som allerede gælder for EF-området. Hvis folkettinget skal have reel kontrol med forsvarspolitikken – og guderne skal vide, at det har folkettinget ikke i dag – er det et både godt og logisk skridt. Som et levn fra enevælden har regeringen kunnet føre udenrigspolitik uden om folkettinget, og i forhold til NATO har enevælden altid været ekstrem. Det er på tide, der gøres en indsats for at demokratisere også denne gren af den offentlige forvaltning.

Vi har i de senere år haft gentagne afsløringer af, at regeringen har indgået aftaler

med NATO og med USA uden om folkettinget, uden om forsvarsudvalget og uden om det udenrigspolitiske nævn. Jeg har allerede i dag én gang beskrevet den udemokratiske manipulationsteknik, som benyttes af skiftende forsvarsministre til at føre folkettinget bag lyset. Såfremt VS' forslag vedtages, ville det da være muligt, at lidt mindre skete i guldghed.

Som jeg har sagt tidligere, respekterer SF selvfølgelig det flertal, der måtte være for NATO-politikken. Vi vil bekæmpe denne politik, fordi vi synes, den er skrupravende forkert, men masser af skridt er foretaget i de senere år, uden at der i folkettinget er konstateret noget flertal, fordi folkettinget kommer for sent ind i beslutningsprocesserne, og så er der tilbage kun enten at undsige NATO eller svinge gummistempet »Ja, vedtaget«.

Jeg kan selvfølgelig godt beklage, at de radikale op gennem 1960erne og 1970erne har vist sig at have så ringe rygrad, og at socialdemokratiet havde for ringe mod og kvindehjerter til at stritte imod hele denne udvikling, som større og større dele af befolkningen og for den sags skyld også de to partiers medlemmer her i 1980erne vender sig imod, simpelt hen fordi udviklingen er gået for vidt. Hvis det forslag, som VS nu fremsætter, havde været gældende fra 1970erne og for begyndelsen af 1980erne, var vi aldrig kommet så vidt, for så havde disse partier ikke haft brug for den politiske kovending, som det har været nødvendigt at foretage.

Som tingene fungerer i dag, er forsvarsministerens ulyst til at svare på medlemmernes spørgsmål så markant og så hæmmende for den saglige debat og den demokratiske kontrol, at der kun er én ting at gøre, nemlig yde en indsats for at demokratisere tingene.

VS' forslag er et godt og et rigtigt skridt; det får SFs fulde og helhjertede støtte, for det vil sikre det afgørende, at folkettinget inddrages i beslutningsprocesserne på et tidspunkt, hvor det endnu ikke er for sent at sige nej.

Stinus (RV):

I mit indlæg forleden under behandlingen af forslaget til folketingsbeslutning om ophævelse af fly- og forstærkningsaftalerne havde jeg lejlighed til at beskæftige mig med det

[Stinus]

hemmelighedskræmmeri, der omgiver forstærkningsaftalerne, og de mange relevante spørgsmål, som afvises af skiftende forsvarsministre under henvisning til klassificeret materiale og militære hemmeligheder.

Selv om det radikale venstre anerkender, at der inden for det militære område må være ting, som skal holdes hemmeligt, indebærer hemmelighedskræmmeriet en åbenlys foragt for det, som forslagsstillerne kalder den parlamentarisk-demokratiske kontrol med Danmarks deltagelse i NATO.

Vi lever i et repræsentativt demokrati, hvilket i sig selv indsnævrer den direkte demokratiske kontrol til en forholdsvis begrænset gruppe. Til gengæld må det forventes, at denne begrænsede gruppe har reel mulighed for at udøve kontrol med de beslutninger, der træffes. Det påhviler regeringen at sikre, at folkettingen har den mulighed.

Det radikale venstre føler, at der er et behov for en drøftelse af den parlamentarisk-demokratiske kontrol med Danmarks deltagelse i NATO-samarbejdet. Som tingene fungerer i dag, og som de også fungerede under den tidligere socialdemokratiske regering, træffes beslutninger af vidtrækkende betydning for Danmark uden om folkettingen.

Kritikere af den førte politik har ikke adgang til vigtige sikkerhedspolitiske beslutninger, og det er i strid med det folkestyre, vi har. Det er naturligt og forståeligt, at mange af disse spørgsmål diskuteres i det såkaldte 11 mands udvalg, bestående af repræsentanter for forsvarsforligets partier, men dette udvalg er ikke og kan aldrig blive et organ, som fører parlamentarisk kontrol med Danmarks forsvarspolitik.

Jeg skal ikke her gå ind på den fremstilling af NATO-dobbeltbeslutningens forhistorie, som forslagsstillerne giver i bemærkningerne til forslaget, men jeg ser da frem til en grundig belysning af disse – lad os blot kalde det påstande – under udvalgsarbejdet.

Men der kan også nævnes andre eksempler. F.eks. blev i sin tid aftalen om depoter til stationering af amerikanske fly på jyske flyvepladser indgået uden om folkettingen og forsvarsudvalget og kom kun frem, fordi en vågen journalist afslørede, at der var indgået en sådan aftale, og så måtte forsvarsministeren bekræfte det.

Et helt frisk eksempel har vi i de oplysninger, som nu er kommet frem om det såkaldte

NARS-kommunikationsanlæg på Færøerne, hvor der er tale om et militært anlæg på dansk territorium uden åben traktat og uden parlamentarisk kontrol. Også denne sag viser, at der er noget, som svigter, når det drejer sig om parlamentarisk kontrol.

Naturligvis skal en regering kunne træffe beslutninger selvstændigt, men den skal stå til ansvar for folkettingen, og hvis man hemmeligholder de beslutninger, som træffes, står man ikke længere til ansvar for folkettingen.

Vort råd til regeringen vil derfor være, at man hemmeligholder noget mindre og også hemmeligstempler noget mindre; dette gælder i øvrigt ikke alene i forsvarspolitiske sager.

Det radikale venstre vil også anbefale en hurtigere nedgradering af hemmeligstemplede papirer. I USA har man en automatisk offentliggørelse af dokumenter efter en vis årrække. Den offentlige kontrol med militære beslutninger i Danmark kunne vinde ved, at folkettingen vedtog en lov om automatisk offentliggørelse af alle dokumenter efter f.eks. 10 år.

Som McGeorge Bundy, George Kennan, Robert McNamara og Gerard Smith udtrykker i deres artikel om »Kernevåben og Atlantpagten«:

»Spørgsmål, der i 1950erne og 1960erne stort set blev forbigået i tavshed, kan ikke behandles på samme måde i 1980erne.«

Citatet er hentet fra bogen »NATO's strategi«, udgivet af det sikkerheds- og nedrustningspolitiske udvalg. Og et andet sted i samme artikel hedder det:

»De tider er for længst forbi, da offentlighedens ærefrygt og regeringernes hemmelighedskræmmeri gjorde kernevåbenpolitikken til en sag for den snævraste kreds af beslutningstagere.«

Denne indstilling burde også den danske regering tage ved lære af, når det gælder NATO-politikken i det hele taget.

Vi ønsker ikke på dette tidspunkt at tage endelig stilling til de konkrete enkeltheder i forslaget til folketingsbeslutning. Vi har nok en vis skepsis med hensyn til forsvarsudvalgets muligheder for at komme til at spille en væsentlig rolle i forbindelse med en parlamentarisk-demokratisk kontrol med Danmarks deltagelse i NATO. Som jeg havde lejlighed til at sige under debatten om forstærkningsaftalerne forleden, er folkettingen

[Stinus]

og også folketingets forsvarsudvalg blevet så åbne, at det ikke kan forventes, at sløret for militære hemmeligheder vil blive løftet dér. Anderledes forholder det sig måske med udenrigspolitik nævn, men selv dér har vi visse tvivl.

Vi er imidlertid parate til i udvalget at være med til at drøfte alle muligheder for at sikre en bedre parlamentarisk kontrol med NATO-samarbejdet end den nuværende, som også det radikale venstre finder utilfredsstillende.

Nør Christensen (CD):

Centrum-demokraterne afviser det foreliggende beslutningsforslag.

Arentoft (FP):

Der er tre punkter i forslaget, og med hensyn til punkt 3 kan jeg sige, at fremskridtspartiet er til sinds at overholde grundlovens § 19, og vi finder, at det fungerer udmærket i udenrigspolitik nævn.

Vi kunne måske rejse et andet spørgsmål – jeg tror ikke, det er op til forsvarsministeren at besvare det – nemlig om ikke alle partier i virkeligheden burde være repræsenteret i udenrigspolitik nævn. Jeg er godt klar over, at det er et valgforbundsspørgsmål osv., men når der kommer sådanne ting frem, som vedrører alle partier og har udenrigs- og forsvarspolitisk rækkevidde, er det egentlig forkert, at der er enkelte partier – måske kun et enkelt i øjeblikket – der er holdt uden for udenrigspolitik nævn. Men det må vi tage op på anden vis.

Hvad angår de første to punkter, vil jeg tale lige ud af posen og sige, at jeg er bekymret – bekymret, fordi erfaringerne fra den senere tid viser, at vi i forsvarsudvalget er blevet stillet over for en stribe spørgsmål – 60–70 tror jeg – foruden alle de mange debatter her i salen, hvor det for mig at se er, som om man fra SFs og VS' side ønsker at få afsløret så meget som muligt om dansk forsvar, og jeg synes også, det fremgår helt tydeligt af bemærkningerne til dette forslag, hvor man meget omhyggeligt gennemgår alt, hvad der er gået forud for dobbeltbeslutningen. Man er altså særdeles velorienteret, men vil alligevel have spørgsmålene frem, og det gør man selvfølgelig med den ene bagtanke, at disse bilag går til pressen, så man kan få

omtale og få afsløret så meget som overhovedet muligt. Det ligger helt klart, for i bemærkningerne står der:

»... skal der hermed afsløres endnu en kendsgerning: ...«

Dér har man altså selv brugt udtrykket »afsløres«, og det gør mig bekymret. Derfor afviser vi ligesom CD forslaget.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Jeg er naturligvis umådelig træt af, når vi stiller kvalificerede spørgsmål i forsvarsudvalget for at få at vide, hvad der sker med dansk forsvarspolitik, at skulle have at vide af hr. Arentoft, at vi går russernes ærinde.

Jeg skal give hr. Arentoft et eksempel fra forsvarsudvalget på et spørgsmål, jeg har stillet, og som ministeren svarer er klassificeret. Jeg spurgte, hvor ofte det fly, som hedder SR-71 Blackbird, flyver over Østersøen, og fik det svar, at det var klassificeret. Flyet er et overlydsfly, som flyver provokationsflyvninger tæt ved sovjetisk lufterum med det formål at afprøve sovjetisk varslingsystem. Enhver idiot – undskyld, erhverv menneske – der bor i Sønderjylland, vil bemærke, at dette overlydsfly flyver forbi, for det laver et forfærdeligt spektakel. Dernede er det altså ikke ukendt, hvor tit det flyver.

Det sovjetiske forsvar har naturligvis også konstateret, hvor tit det flyver, for de må jo op og møde disse fly, nøjagtig på samme måde som det danske forsvar må op og møde tilsvarende sovjetiske fly, som flyver provokationsflyvninger.

I de pjecer, som forswarets oplysnings- og velfærdstjeneste udgiver, anfører vi nøjagtigt, hvor tit og hvornår de sovjetiske fly flyver, og jeg vil æde min gamle hat på, at Sovjetunionen, hvis man ellers kunne få tilsvarende oplysninger fra russerne, ville vide præcis, hvornår og på hvilken dato disse SR-71 Blackbird-fly flyver. Men det er altså en klassificeret oplysning, ikke af hensyn til forsvarsudvalget, ikke af hensyn til dagspressen, ikke af hensyn til russerne, men af hensyn til den demokratiske kontrol med disse ting, for folk må ikke vide, hvad der sker.

Mange af de spørgsmål, vi stiller, kender vi svarene på, fordi vi kan læse dem i den internationale presse, men det er da vigtigt at få disse svar ud i den offentlige debat. Der er

[Thoft]

ikke tale om spionage eller ønsket om at undergrave det danske forsvar på dette område. Der er tale om, at vi må have disse ting frem i den offentlige debat for at kunne føre en kvalificeret debat, hr. Arentoft.

(Kort bemærkning).

Arentoft (FP):

Her blev nævnt et eksempel på et kvalificeret spørgsmål om, hvor ofte disse Blackbird-fly flyver over Østersøen. Er det et kvalificeret spørgsmål, og er der nogen grund til, at det bringes frem i offentligheden? Der bliver sagt, det er en provokationsflyvning. Hvilken anden interesse har man i at lade offentligheden vide det, end at man kan være med til at forstærke frygten i befolkningen, og det er simpelt hen det, man er ude på. Folk må ikke vide osv. Hvad er det for noget? Nej, man arbejder faktisk på at skade landet fremfor at gøre det modsatte.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Når Danmarks Radio hver eneste dag fortæller om de tilsvarende sovjetiske provokationsflyvninger, var det rart for at få et afbalanceret billede af, hvem der er den onde, eller rettere at de to parter i realiteten er lige onde – det er jo det, der er vores pointe – at få disse ting frem i offentligheden. Det er jo nemlig sådan, at hr. Arentoft hver eneste dag i radioen kan høre hr. Mogens Espersen fra Danmarks Radio fortælle om alle disse forfærdelige ting, russerne laver: så sejler de rundt, og så har de lyttestationer, men det er jo sådan, at NATO har ganske de samme; det får vi bare ikke noget at vide om. Ikke fordi russerne ikke ved det, for de ved selvfølgelig godt, hvilke lytteanlæg vi har, men fordi befolkningen ikke må vide det, for det ville nemlig give mulighed for den demokratiske debat, som vi slås for.

(Kort bemærkning).

Arentoft (FP):

Jeg har i alt fald i lang tid ikke hørt noget som helst af det dér, så at det er noget, der siges daglig, passer i alt fald ikke.

Men jeg kan også spørge hr. Thoft, hvorfor man behøver at stille spørgsmål om disse Blackbird-fly i forsvarsudvalget. Vi sidder

her i salen. Hr. Thoft kunne gå hen og spørge forsvarsministeren. Det gør vi andre, hvis vi har et eller andet spørgsmål. Der er ingen grund til at være så presseliderlig, at man skal have alt muligt ud. Man kan få svar på alle de spørgsmål, man vil, hvis man spørger forsvarsministeren.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Hr. Arentoft gør en del ud af at angribe, hvad der skulle være venstresocialisternes og SFs motiver til at rejse disse spørgsmål. Jeg tydeliggjorde det under den debat, vi havde i formiddags. Motivet er det ene og klare at sikre, at de ting, som foregår, og som er af vidtrækkende og skæbnesvanger betydning for befolkningen i Danmark og i Europa, kommer til befolkningens kendskab, kommer frem i offentligheden, så de kan udmøntes i politiske beslutninger, for det er for sent.

Jeg ved godt, at hr. Arentoft antyder, at vi skulle have nogle særlige ønsker om at varetage interesser uden for Danmark, og jeg ved udmærket godt, at hr. Arentoft dermed sigter til Sovjetunionen, og jeg har set lignende betydninger fra udenrigsministerens side i dag i Berlingske Tidende, hvor udenrigsministeren tilslutter sig hr. Arentofts kampagne. Men det er et forsøg på at dreje det hele væk fra det, sagen drejer sig om.

Vi har f.eks. kritiseret Sovjetunionens opstilling af raketterne i Tjsekkoslovakiet, som jeg beklageligvis må konstatere er umiddelbart undervejs. Det vil vi fortsat tage afstand fra. Vi tager fortsat afstand fra oprustningen også i Øst. Det skal hr. Arentoft ikke være i tvivl om, men hr. Arentofts og udenrigsministerens kampagne imod os, der forsøger på at få disse skæbnesvangre ting frem i lyset, inden det er for sent, er alene dikteret af ønsket om at lægge låg på en debat, der er af vital betydning for befolkningen og sikkerheden her i Danmark.

Inger Stilling Pedersen (KrF):

Kristeligt folkeparti tilslutter sig forsvarsministerens redegørelse og afviser forslaget.

Albrechtsen (VS):

Jeg vil gerne indlede med at takke for de svar, som jeg må betragte som forholdsvis positive, der er kommet fra det radikale ven-

[Albrechtsen]

stre og socialdemokratiet – måske mere positivt fra det radikale venstre end fra socialdemokratiet. Jeg kan forstå på hr. Søgaard, at jeg har forstået denne nuance korrekt.

Jeg vil i hvert fald gerne takke for, at der tilsyneladende er en opbakning hos et flertal i folketinget til i hvert fald som minimum at se på, hvorledes informationen til det udenrigspolitiske nævn kan blive styrket. Det er naturligvis ikke så vidtgående, som VS gerne havde ønsket det, og på baggrund af den debat, der var i formiddags, i særdeleshed ikke vidtgående nok, når vi tager de helt aktuelle problemer i betragtning, som vi diskuterede i formiddags, og om hvis indhold jeg ikke her skal genoptage debatten.

Men jeg stillede i formiddags det spørgsmål, om vi i det mindste kunne få forelagt disse konceptforslag, som er på vej i NATO, og det fik vi ikke noget helt klart svar på. Det stod ikke klart, om der var et flertal i folketinget for dette, og det er efter min opfattelse et eksempel på ting, der som minimum bør og skal forelægges det udenrigspolitiske nævn, før Danmark i nogen organer i NATO forpligter sig til noget som helst; og hvis vi kunne komme så langt, ville det efter min opfattelse være et overordentlig væsentligt fremskridt.

Der har været rejst det problem, at forsvarsudvalget har en mere åben karakter, og at de oplysninger, som foreligger dér, ikke kan behandles på samme fortrolige måde dér som i det udenrigspolitiske nævn. I den forbindelse vil jeg knytte an til en bemærkning, som hr. Stinus fremkom med, nemlig det generelle ønske om en større åbenhed, som det radikale venstre tilkendegav at man deler. Dette må i hvert fald kunne finde sted gennem forsvarsudvalget.

Når f.eks. udenrigsministeren i Berlingske Tidende hævder, at hr. Thoft og jeg fremdrager en række ting, som udenrigsministeren mener ligger ud over, hvad vi burde fremdrage, må jeg ligesom hr. Thoft sige, at de oplysninger, som vi med møje og besvær må fremskaffe for at kunne danne os et billede af, hvad forsvarsministeren deltager i i NATO f.eks., i mange tilfælde er internationalt tilgængelige i tidsskrifter osv. Men ikke desto mindre kan vi ikke få dem af forsvarsministeren, men må ad møjsommelige kanaler fremskaffe dem for selv at kunne danne os et indtryk af de beslutninger, forsvarsministeren

måtte være i gang med at træffe sammen med de øvrige NATO-ministre, og det er helt klart fuldstændig utilfredsstillende. Der er ikke engang tale om direkte klassificeret materiale, der er simpelt hen bare tale om en informationsstrøm og en orientering om tingene, som ikke finder sted.

Oplysningerne bekræftes måske, når de har været dokumenteret tilstrækkelig mange gange. Som vi har set i formiddags, er forsvarsministeren nu villig til at erkende, at der dog planlægges i NATO for offensive aktioner. Det er noget, forsvarsministeren først er begyndt at sige her i formiddags, efter at dokumentation på dokumentation har måttet fremlægges over for forsvarsministeren for dog at nå så vidt.

Hvad angår de borgerlige partiers holdning, har jeg kort kommenteret hr. Arentofts indlæg, og det skal jeg ikke gøre yderligere kommentarer til. Centrum-demokraternes indlæg var jo kort og klart og afspejler beklageligvis efter min opfattelse tydeligt nok centrum-demokraternes forhold til disse ting: man ønsker ganske enkelt ikke, at der skal ske en demokratisk beslutningsproces i forbindelse med dem. Det er centrum-demokraternes standpunkt. De vil ikke være med til, at der sker en demokratisk kontrol. Det er rene ord for pengene, og det håber jeg så blot at befolkningen bemærker.

Jeg vil slutte med at komme med et par lidt mere principielle betragtninger. Forholdet mellem demokratiet og militæret i dette land har ofte været genstand for konflikt. Faktisk var det jo sådan, at hele striden om Københavns befæstning ud over at dreje sig om befæstningsanlægget i allerhøjeste grad også drejede sig om forholdet mellem militærmagten og demokratiet. Dengang, må man vel nok sige, sejrede antimilitarismen, altså det synspunkt, at det er den demokratiske kontrol, der skal være gældende, og at vi ikke her i Danmark kan bygge vores sikkerhed på militarisme. Det var en linje, som måske blev fulgt nogenlunde op i mellemkrigstiden, men som afgørende er blevet forringet med Danmarks medlemskab af NATO og især med den måde, dette medlemskab er blevet forvaltet på igennem de senere år. Vi blev vidner til, at man traf aftaler om fly og forstærkninger uden efter min opfattelse tilnærmelsesvis den tilstrækkelige parlamentariske og demokratiske kontrol. Vi så det i hele

[Albrechtsen]

spørgsmålet om dobbeltbeslutningen, sådan som det er dokumenteret i bemærkningerne til dette beslutningsforslag, og vi har senest set, hvorledes de nye aggressive doktriner er under udarbejdelse.

Forhåbentlig kan disse ting standses, fordi det er lykkedes at skabe en tilstrækkelig offentlig opmærksomhed omkring dem til, at der bliver fremtvunget en politisk beslutning, men det er helt utilfredsstillende og helt uacceptabelt, at der skal rejses og fremskaffes oplysninger ad alle mulige kanaler internationalt for at kunne skabe grundlaget for at fremtvinge en politisk beslutning om ting, som forsvarsministeren fra første færd i enhver henseende selv burde være gået til folketinget med og have fremlagt over for folketinget. Det er dette grundlæggende misforhold i forholdet mellem de militære magter og demokratiet, som dette forslag sigter på at rette op på.

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg skal ikke gøre meget for at forlænge denne debat. Jeg vil blot sige, at jeg naturligvis er ganske enig i det synspunkt, som min forgænger som forsvarsminister, hr. Søgaard, kom med om åbenhed. Jeg mener også, at vi skal have en høj grad af åbenhed omkring dansk forsvars- og sikkerhedspolitik.

Et af elementerne i denne åbenhed er den beslutning, der blev truffet om udsendelse af en årlig redegørelse, der jo netop afgives til folketingets forsvarsudvalg, og som er kendetegnet af en høj grad af åbenhed på en lang række områder.

Det, der kaldte mig herop, var sådan set hr. Thofts betragtninger med relevans til enevælden, idet vi fik både enevælden og Københavns befæstning draget ind i denne drøftelse. Hr. Thoft beskyldte i og for sig flertallet i folketinget for at føre en udenrigs- og sikkerhedspolitik som i enevælden, altså uden om de parlamentariske organer. Det er jo ikke rigtigt, for der kan jo ikke føres en anden sikkerheds- og udenrigspolitik, end der er et flertal for i dette folketing.

Hvad angår antallet af spørgsmål, som blev draget ind i det, og karakteren af de spørgsmål, der bliver stillet, må jeg korrigere hr. Arentoft. Der er i første kvartal af indeværende år ikke stillet 60 spørgsmål, som hr. Arentoft nævnte, men der er stillet over 100

her i salen til mundtlig og skriftlig besvarelse og gennem folketingets forsvarsudvalg. Nu kan man sige, at det også er i orden, og det er det, for det er en del af det parlamentariske spil, at man har den adgang, men omvendt må jeg også sige til hr. Thoft og til hr. Albrechtsen især, at der på det område, vi beskæftiger os med, må være en række oplysninger, som er klassificerede, som ikke kan offentliggøres. Det kan ikke være anderledes.

Der blev inddraget det spørgsmål, at det kunne være interessant, om der var tilsvarende muligheder i andre lande, der ikke har den samme åbenhed som hos os. Jeg ved ikke, om man har en spørgetid i Den øverste Sovjet; det kunne måske være en tillidskabende foranstaltning, at noget sådant blev indført, men det har jeg af gode grunde ingen kompetence til at beskæftige mig med i øvrigt.

Hr. Albrechtsen omtalte spørgsmålet om, i hvilket omfang man her i tinget var blevet orienteret forud for vores tiltræden til SACEURs forstærkningsplan. Jeg kiggede – lidt hastigt, vil jeg indrømme – på, hvilke drøftelser der har været, og hvilke former for orienteringer der er sket forud for dette; det ligger jo nogle år tilbage. Nu skal jeg meget hurtigt ride op for hr. Albrechtsen, hvad der rent faktisk har været.

Den 26. februar 1980 havde man en forespørgselsdebat, 26. marts 1980 gav den daværende forsvarsminister en redegørelse i forsvarsudvalget, 16. oktober 1980 var der samråd i udvalget, 30. oktober 1980 var der forespørgselsdebat, 20. februar 1981 blev der udsendt en pressemeddelelse om udkastet til SACEURs forstærkningsplan, 22. april 1981 gav forsvarsministeren en redegørelse i forsvarsudvalget, 30. april 1981 var der en redegørelse i det udenrigspolitiske nævn, 7. maj 1981 et brev fra forsvarsministeren til SACEUR, brevet går til forsvarsudvalget, 14. maj 1981 samråd i forsvarsudvalget, 2. april 1982 orientering i udenrigspolitisk nævn, 31. marts 1982 notat fra forsvarsministeren til forsvarsudvalget om SACEURs forstærkningsplan og endelig 15. april 1982 forespørgselsdebat.

Jeg skal ikke gå så meget tilbage i historien; jeg vil blot sige, at der ikke er meget, der tyder på, at den beslutning har passeret dette ting i fuldkommen tavshed.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Ministeren siger, at forstærkningsplanen er et udmærket udtryk for, at vi har fået god orientering i folketinget, og nævner en lang række ting, der sker fra og med 1980. I 1980 skete der det, at dagbladet Politiken offentliggjorde, at der var en forstærkningsplan undervejs, men da havde flyforstærkningsaftalen såmænd været underskrevet i samfulde fire år. Altså på det tidspunkt, hvor ministeren begynder at orientere folketinget, havde forstærkningsaftalen, COB-aftalen, været underskrevet mellem Danmark og USA i 4 år; først 4 år senere bliver dette folketing inddraget.

Ministeren sagde, at der ikke kan ske noget i folketinget uden om folketingsflertallet, men forstærkningsaftalerne er et godt eksempel på, at det lige præcis foregår uden om folketinget, og at folketinget inddrages, når det er for sent, sådan som jeg beskrev i formiddags.

Endelig trækker forsvarsministeren Den øverste Sovjet ind. Det behøver forsvarsministeren ikke. Vi får vore oplysninger fra den amerikanske kongres og via de amerikanske militære tidsskrifter; dér bliver vi væsentligt bedre orienteret end gennem de svar, forsvarsministeren giver i folketingets forsvarsudvalg, og som forsvarsministeren kalder klassificerede. Ja, det er endda sådan, at Land og Folks journalist er i stand til at få bedre svar hos kontorchef Wahl i 7. kontor, end jeg er ved at spørge ministeren i udvalget, og det er jeg altså vred over.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg er ganske enig med hr. Thoft i beskrivelsen af, hvordan det gik for sig med hensyn til flyaftalerne, der jo daterer sig tilbage til 1976. Ministeren nævnte også forespørgsler. Det er ganske rigtigt, at mange ting af væsentlig betydning er blevet rejst som følge af forespørgsler, når f.eks. SF eller VS har fundet ud af, at der er alvorlige ting under opsejling, som man ikke er blevet orienteret om. Derfor kan man ikke bruge forespørgslerne som argument. Forespørgslerne er et udtryk for, at der er nogle i denne sal, som tager den opgave, de har, nemlig at kontrol-

lere, hvad der foregår i militærvæsenet, alvorligt. Forespørgslerne er netop et udtryk for, at informationerne er kommet i nogle tilfælde for sent, i andre tilfælde forhåbentlig ikke for sent.

Nu får vi aldrig opklaret rigtigheden af den oplysning, der var i Weekendavisen om, at der ville være blevet truffet beslutning på militært niveau i NATO om det offensivt fremskudte forsvar, uden at politikerne havde set noget til det, hvis ikke alle disse oplysninger var kommet frem, efter at oberst Kroon havde fremlagt sine bemærkninger om det offentligt. Det er der en officer, der har udtalt til Weekendavisen. Forsvarsministeren har udtalt, at disse ting nu vil komme til en politisk behandling; sådan har jeg forstået forsvarsministerens svar. Det er tilfredsstillende, at det i det mindste nu kommer til en behandling på ministerniveau. Vi har endnu ikke fået sikkerhed for, at det kommer til en egentlig parlamentarisk behandling med den deraf følgende fornødne kontrol, men det kommer dog til behandling på det politiske niveau. Det er ganske sikkert kun opnået, fordi årvågne mennesker bragte det frem; ellers tror jeg ikke, det var blevet sikret.

Arentoft (FP):

Der kan ikke være uenighed om, at befolkningen skal holdes orienteret, og det bliver den også gennem dagspressen; radio osv. Forsvarsministeren skriver i bladene, politikerne skriver i bladene, folk fra forsvaret skriver i bladene, der er læserbreve osv.; der er rig lejlighed til at blive informeret. Det, det drejer sig om, er detaljerne. Lad os bare nævne forstærkningsaftaler. Det har lige fra starten været grundlaget, at de andre NATO-lande ville komme os til hjælp, hvis der kom et angreb på Danmark, men man stiller altså en stribe spørgsmål, man vil næsten have navn på, hvem der kommer fra England, hvilket regiment de hører til, hvad de har med osv. Er det noget, som interesserer civilbefolkningen? Nej, det er det ikke, ikke i detaljer.

Jeg sagde også i mit første indlæg, at jeg var bekymret, og jeg taler rent ud af posen, og så sagde hr. Albrechtsen for lidt siden, at jeg havde antydnet noget om, hvad man arbejdede for. Jeg antyder ikke, jeg siger det helt klart, og det ligger bl.a. deri, at man ustand-

[Arentoft]

selig tager spørgsmål op baseret på artikler i Land og Folk, for jeg har trods alt respekt for kommunisterne, de toner rent flag, dem ved man hvor man har, men SF og VS er halvhjertede; dog er jeg mest tilbøjelig til at mene, at de hører til derovre.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg vil ikke fortsætte debatten med hr. Arentoft; jeg har sagt, hvorledes det forhold sig med den ting, og vil ikke gentage det, men hr. Arentoft nævnte, at det kunne være lige meget, hvad sådanne flyforstærkninger medbragte. Jeg måtte forstå hr. Arentoft sådan, at det kunne være lige meget, om de havde atomvåben med eller ej. Var det det, hr. Arentoft mente? For det er det, vi har forsøgt at få afklaret bl.a. i forbindelse med flyaftalerne. Det er desværre endnu ikke afklaret; det er endnu ikke sikret, at de ikke i en krisesituation måske medbringer atomvåben. Det er efter min opfattelse i hvert fald ikke sikret. Jeg tror, det interesserer befolkningen overordentlig meget, det er et spørgsmål af den allerstørste betydning for befolkningen. Men efter hr. Arentofts opfattelse er det åbenbart ligegyldigt. Det siger en del om hr. Arentoft.

(Kort bemærkning).

Arentoft (FP):

Det er forstærkninger fra andre NATO-lande, der kommer, dvs. det er soldater fra andre lande, der skal kæmpe på dansk jord og være med til at forsvare Danmark, og de skal selvfølgelig have nogle våben med til at forsvare sig med, og om det er den ene eller den anden slags må være mindre væsentligt.

Hvorfor der ustandselig skal snakkes om atomvåben og atomvåben og atomvåben er igen et led i jeres propaganda og en måde at rejse frygt i befolkningen på, således at man kan få det hele splittet ad. Det er det, jeg har talt om med psykologisk krigsførelse. Det er det, I fører for åbent tæppe.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling

vedtoges uden afstemning.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til forsvarsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 5:

Forslag til folketingsbeslutning om ikke-førstebrug af atomvåben.

Af Albrechtsen (VS) og Anne Grete Holmsgård (VS).

(Fremsat 8/2 84).

Forslaget sættes til forhandling.

Forhandling

Forsvarsministeren (Engell):

Regeringen vil, som det tidligere er tilkendegivet under debatter her i tinget om udenrigspolitiske og forsvarspolitiske emner, til enhver tid arbejde for, at antallet af atomvåben begrænses mest muligt, og at brug af disse våben aldrig bliver aktuel. På det punkt tror jeg ikke der er uenighed her i salen mellem nogen partier. Når vi drøfter, hvordan dette mål kan nås, er det derimod, så vidt jeg kan se, vanskeligere at finde et fælles udgangspunkt.

Dagens forslag til folketingsbeslutning om ikke-førstebrug af atomvåben er et typisk eksempel på denne forskel i metode i disse sager. Det er ikke min eller regeringens opfattelse, at man kan nedbringe risikoen ved at forkaste enkeltelementer i den gældende atomvåbenstrategi uden at vurdere spørgsmålet i en større sammenhæng. NATOs strategi er et hele, og ændringer eller justeringer kan kun ske ved at tage den samlede strategi op til vurdering.

Jeg har før sagt, at NATOs strategi naturligvis ikke kan være noget statisk eller urørligt, men jeg er overbevist om, at det store flertal vil være enig med mig i, at vi ikke bør forkaste den strategi, der har virket tilfredsstillende gennem mange år, uden at vi i NA-